

Pieśń jako gatunek renesansowy nawiązujący do tradycji literackiej na przykładzie pieśni Jana Kochanowskiego

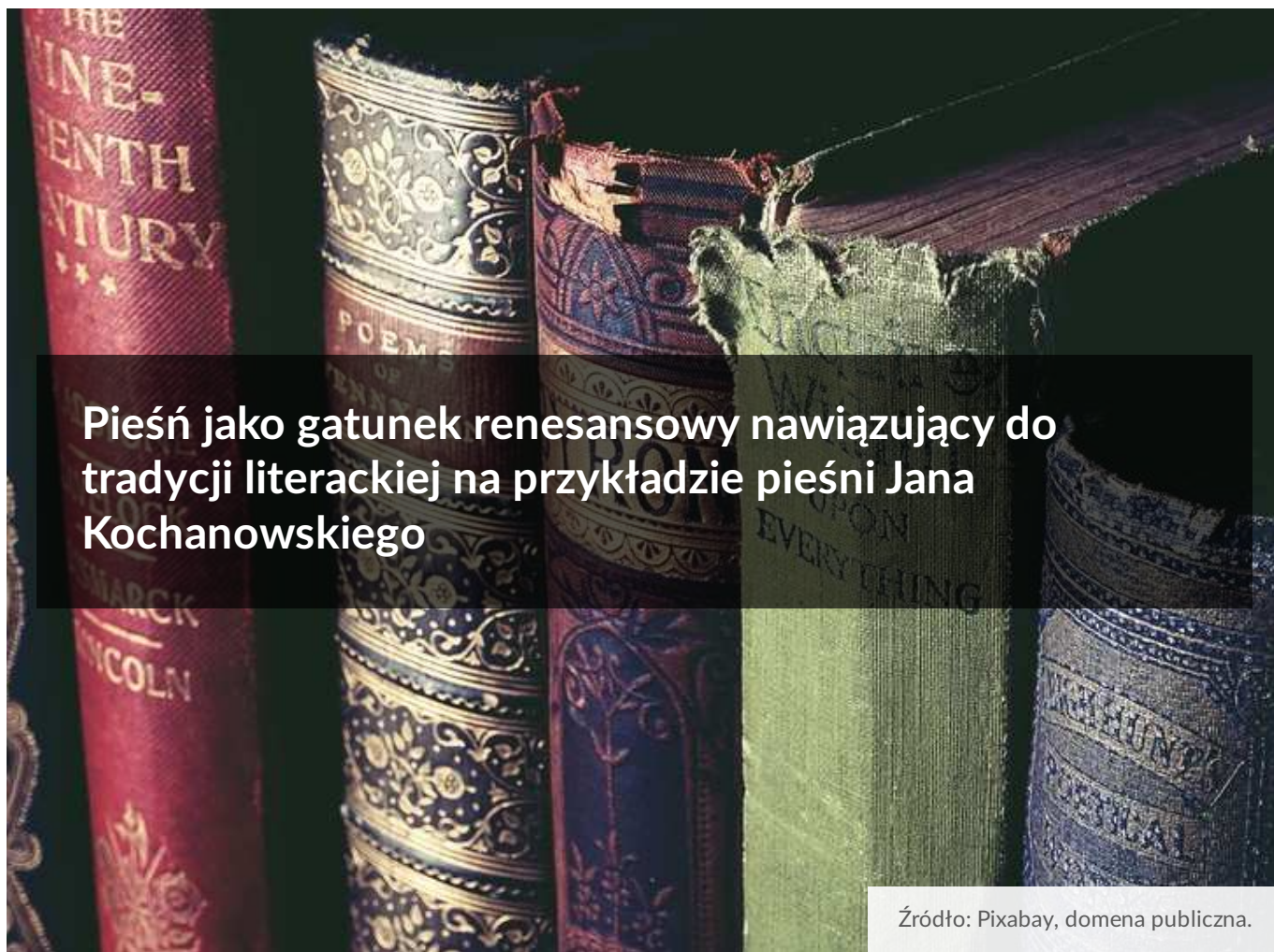
- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja TED](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 1*, [w:] tegoż, *Pieśni*, oprac. L. Szczerbicka-Ślęk, Wrocław 2008, s. 7-8.
- Źródło: Stanisław Windakiewicz, *Pieśni*, [w:] *Kochanowski. Z dziejów badań i recepcji twórczości*, oprac. M. Korolko, wybór M. Korolko, Warszawa 1980, s. 413-415.

- Źródło: Ludwika Ślękowa, *Pieśń*, [w:] *Słownik literatury staropolskiej (Średniowiecze – Renesans – Barok)*, t. 1990, red. Teresa Michałowska, Wrocław, s. 568.
- Źródło: Elżbieta Sarnowska-Temeriusz, *Horacjanizm*, [w:] *Słownik literatury staropolskiej (Średniowiecze – Renesans – Barok)*, red. Teresa Michałowska, Wrocław 1990, s. 270.
- Źródło: Ludwika Ślękowa, *Pieśń*, [w:] *Słownik literatury staropolskiej (Średniowiecze – Renesans – Barok)*, red. Teresa Michałowska, Wrocław 1990, s. 567.
- Źródło: Teresa Kostkiewiczowa, *Pieśń*, [w:] Michał Głowiński, Teresa Kostkiewiczowa, Aleksandra Okopień-Sławińska, Janusz Sławiński, *Słownik terminów literackich*, red. Janusz Sławiński, Wrocław 1988, s. 356.
- Źródło: Horacy, *Pieśń III 24*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Wrocław 1971, s. 127–128.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 1*, [w:] tegoż, *Pieśni*, Wrocław 2008, s. 7–11.
- Źródło: Horacy, *Pieśń I 23*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Wrocław 1971, s. 37.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 11*, [w:] tegoż, *Pieśni*, Wrocław 2008, s. 31.
- Źródło: *Anakreont I anakreontyki*, oprac. J. Danielewicz, Warszawa 1987, s. 30.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Fraszka II 90*, [w:] tegoż, *Fraszki*, Wrocław 2008, s. 98.

Pieśń jako gatunek renesansowy nawiązujący do tradycji literackiej na przykładzie pieśni Jana Kochanowskiego

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

W jaki sposób kultura i filozofia starożytnych Greków wpłynęła na polską literaturę?

Renesansowi humaniści odkrywający na nowo kulturę antyku, za wzór liryki uznali *Pieśni (Carmina)* Horacego. Poezja Jana Kochanowskiego także pozostawała pod silnym wpływem literackiego nurtu zwanego horacjanizmem. Sięgając po klasyczną formę, Kochanowski formułował także humanistyczne przesłanie, nawiązujące do filozoficznych kierunków ukształtowanych w Grecji – epikureizmu i stoicyzmu, obecnych również w twórczości największego liryka Rzymu.

Twoje cele

- Dokonasz analizy i interpretacji wybranych pieśni Jana Kochanowskiego.
- Porównasz wybrane utwory Jana Kochanowskiego z ich antycznymi wzorcami, w celu ustalenia podobieństw i różnic w formie oraz treści.
- Scharakteryzujesz podmiot liryczny w wybranym utworze Horacego i Jana Kochanowskiego.

- Wykażesz stosowanie przez Jana Kochanowskiego paralelizmów składniowych i leksykalnych.

Przeczytaj

Definicja pieśni jako gatunku literackiego

Pieśń to gatunek literacki ukształtowany w starożytnej Grecji. Pierwotnie jedną z głównych cech pieśni – podobnie jak wszystkich gatunków liryki greckiej – był związek z muzyką.

” Teresa Kostkiewiczowa

Pieśń

W najdawniejszej tradycji antycznej pieśń występowała jako składnik zbiorowych obrzędów: jej tekst słowny śpiewany był z akompaniamentem muzyki i towarzyszeniem tańca przez improwizatora lub wykonawcę wraz z chórem uczestników uroczystości.

Źródło: Teresa Kostkiewiczowa, *Pieśń*, [w:] Michał Głowiński, Teresa Kostkiewiczowa, Aleksandra Okopień-Sławińska, Janusz Sławiński, *Słownik terminów literackich*, red. Janusz Sławiński, Wrocław 1988, s. 356.

Z tradycji greckiej wywodzą się też inne wyróżniki tego gatunku:

” Teresa Kostkiewiczowa

Pieśń

W budowie utworów pieśniowych zachowane zostały istotne właściwości związane z genezą gatunku, utrwalające sposobność tekstu do realizacji muzyczno-wokalnej. Były to: organizacja stroficzna powtarzająca uporczywie ten sam układ wersów zwrotki, tendencja do wyrazistej rytmizacji, liczne [paralelizmy leksykalne](#) i powtórzenia, częste posługiwanie się refrenem, skłonność do [paralelizmu składniowego](#) i prostej [organizacji syntaktycznej](#).

Pieśni Horacego

Horacy był jednym z najważniejszych liryków rzymskich. Wśród jego dzieł istotne miejsce zajmują pieśni zgromadzone w zbiorze zatytułowanym *Carmina*. Utwory tam zamieszczone wykazują wiele zależności od wierszy antycznych poetów greckich, jednak Horacy zdecydował się na uniezależnienie pieśni od muzyki i potraktowanie jej jako literackiej formy przeznaczonej do lektury.

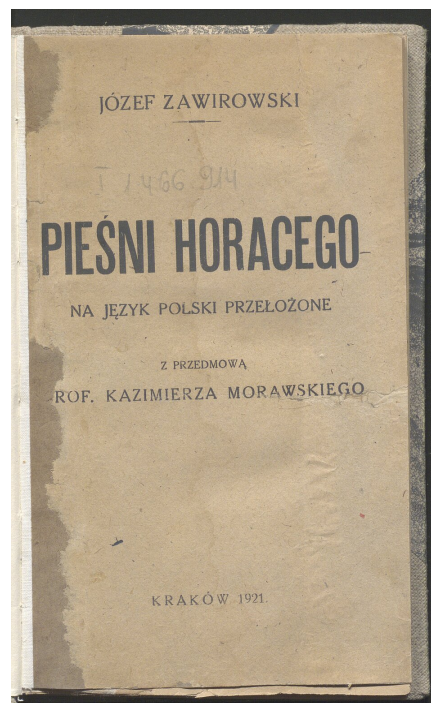
” Ludwika Ślękowa

Pieśń

Znamiennymi cechami pieśni Horacjańskich były: krótkość

(*brevitas*; pieśni miały zazwyczaj 6–10 strof) oraz różnorodność (*varietas*). Ta ostatnia właściwość przejawiała się wielorako.

Znajdowała przede wszystkim wyraz w bogactwie treści, na którą składały się takie tematy jak: miłość, przyjaźń, pogłósy życia towarzyskiego (zwłaszcza w utworach biesiadnych), rozważania o własnej twórczości, refleksje moralne (wchłaniające elementy stoickie i epikurejskie, których połączenie stanowiło charakterystyczne znamię postawy filozoficznej poety), wreszcie sprawy publiczne. Estetyczną zasadę różnorodności spełniała także [metryka](#). Na podkreślenie zasługuje bogactwo strofiki [...]. *Carmina* Horacy konstruował przeważnie w formie mowy zwróconej do adresata bądź całkowicie fikcyjnego, bądź też mającego autentyczny prototyp pozaliteracki [...]. Ton i styl wypowiedzi bywał różny: od

Pieśni Horacego na język polski przełożone

Źródło: Polona, domena publiczna.

uroczystej i patetycznej pochwały po ostry czy ośmieszający atak lub monolog perswazyjny i przestrzegający.

Źródło: Ludwika Ślękowa, *Pieśń*, [w:] *Słownik literatury staropolskiej (Średniowiecze – Renesans – Barok)*, red. Teresa Michałowska, Wrocław 1990, s. 567.

Horacjanizm

Wpływ Rzymianina na twórców następnych epok, zwłaszcza na poetów renesansu i baroku, przez badaczy literatury nazywany jest horacjanizmem.

” Ludwika Ślękowa

Pieśń

Horacjanizmem nazywano zarówno zespół teoretycznoliterackich poglądów rzymskiego poety, [...] jak też rozmaite formy zainteresowania jego twórczością i nawiązywania do niej. [...]

Horacjanizm XVI i XVII w. był – w rozumieniu socjologicznym – fragmentem ówczesnego życia literackiego. Konstytuowały go zjawiska składające się na tzw. [receptę](#) społeczną dziedzictwa Horacjuszowego: działalność edytorska, rozpowszechnianie i obieg czytelniczy jego utworów, miejsce poezji Horacjańskiej w procesie dydaktycznym, zainteresowanie Horacym jako indywidualnością twórczą oraz intelektualną, krytycznoliteracka ocena i analiza jego dorobku.

W ujęciu historycznoliterackim [...] renesansowy i barokowy horacjanizm sprowadza się do postawy „dialogowej” [...], zajmowanej przez nowożytnych twórców wobec dokonań antycznego poety. Przede wszystkim zaś – do jej efektów, do rezultatów owego nastawienia na poezję Horacego, utrwalonych w poszczególnych tekstach lub w całej twórczości określonych autorów. Utożsamia się ten nurt z kompleksem tendencji poetyckich, mających źródło w twórczości Horacego, a żywotnych w XVI i XVII (także w XVIII)

stuleciu i poświęconych szeregiem utworów, które dzięki wspólnemu wzorcowi wyposażone zostały w pewne cechy analogiczne.

Źródło: Ludwika Ślękowa, *Pieśń*, [w:] *Słownik literatury staropolskiej (Średniowiecze – Renesans – Barok)*, t. 1990, red. Teresa Michałowska, Wrocław, s. 568.

Jan Kochanowski jako horacjanista

Do najważniejszych horacjanistów europejskich zalicza się Jana Kochanowskiego. To on spowodował, że w Polsce uznano Horacego za liryka, którego dzieła dorównują poziomem *Iliadzie* i *Odysei* Homera oraz *Eneidzie* Wergiliusza, uznawanym powszechnie za najdoskonalsze dokonania literackie w dziejach ludzkości. Najmocniej swoją fascynację poezją Horacego objawił w *Pieśniach*.

” Ludwika Ślękowa

Pieśń

Próbie stworzenia w języku narodowym pieśni lirycznej na miarę rzymskiego mistrza przyniósł zbiór Kochanowskiego *Pieśni ksiąg dwoje*, wydany pośmiertnie w r. 1586 [...].

Powiązania z wzorem

Horacjańskim sygnalizował

Kochanowski brzmieniem

tytułu, oryginalnym cytatem

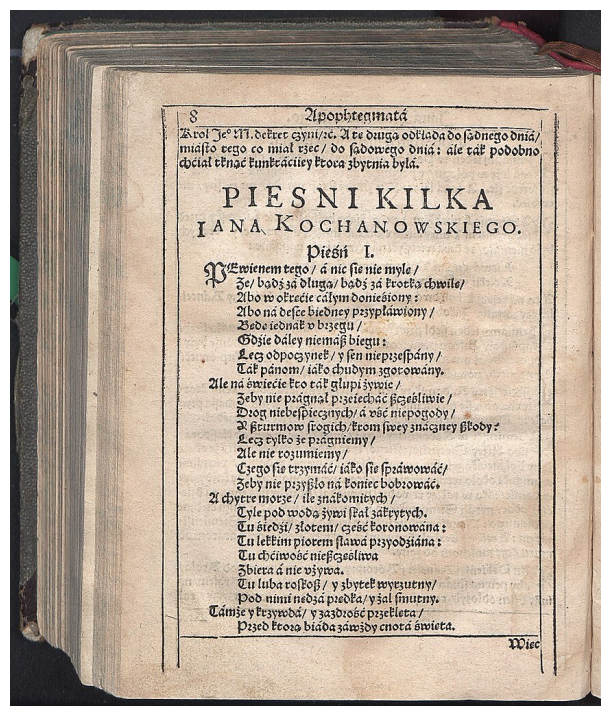
zamieszczonym przed pierwszą

pieśnią zbioru, wreszcie

zakończeniem całości parafrazą

Horacjańskich ody II 20: *Niezwykłym i nie leda piórem...* I chociaż

w utworach składających się na ten tom odwoływał się Kochanowski

Jan Kochanowski, *Fragmenta abo pozostałe pisma Jana Kochanowskiego*, 1617

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

również do innych tradycji literackich [...], jako całość zbiór nie utracił horacjańskiego charakteru.

Analiza zamieszczonych w zbiorze utworów pozwala zrekonstruować przypuszczalne poglądy Kochanowskiego na temat pieśni. [...] Jak można przypuszczać, za podstawową właściwość pieśni uznał niewielki rozmiar, budowę stroficzną oraz szeroko pojętą różnorodność. Ta ostatnia cecha dotyczyła tematyki (znajdujemy w zbiorze pieśni filozoficzno-etyczne, miłosne, obyczajowe, obywatelskie, [autotematyczne](#)), możliwych postaw podmiotu wypowiadającego (pochwalnej, nagannej; ośmieszającej lub atakującej w tonacji powagi, zalecającej, ostrzegawczej) oraz stylów. [...] Zróżnicowane były ponadto wiersz i strofa. W pieśniach obowiązywała zależność stylu od rangi tematu i od postawy podmiotu lirycznego. I tak np. apoteoza twórczości poetyckiej splatała się ze stylem wzniosłym [...], podobnie atak na szlachtę zaniedbującą obowiązki publiczne [...], ale nadużycia w sferze codziennej obyczajowości były już kompromitowane przez ośmieszenie za pomocą środków właściwych stylowi niskiemu [...].

Podobnie jak Horacy, Kochanowski posługiwał się najczęściej monologiem retorycznym, czyli formą przemówienia do słuchacza. [...] Przejął z Horacjańskich pieśni filozoficzno-moralne treści (stoicko-epikurejskie), korygował je własnym doświadczeniem, równocześnie dbając, by nie było to sprzeczne z pierwowzorem. Stąd np. brak w tomie wierszy zdecydowanie religijnych, ale i oszczędność w posługiwaniu się symboliką mitologiczną, zastępowanie starożytnych realiów pojęciami ogólniejszymi lub polskimi odpowiednikami.

Pieśni Kochanowskiego a pieśni Horacego

Kochanowski pisząc pieśni, inspirował się przede wszystkim utworami Horacego, ale to nie oznacza, że bezwolnie je kopiował – potrafił być w naśladowaniu Rzymianina bardzo twórczy.

” Stanisław Windakiewicz

Pieśni

Otóż [...] trzeba stwierdzić, że, obok kilkunastu [...] pieśni osobistych i patriotycznych, przeważną ich zawartość stanowią przekłady i [parafrazy](#) z Horacego. Klasyk czystej wody znalazł przyjemność w przekładach z klasyków. Do *Pieśni* włączył pięć przekładów z trzeciej księgi ód Horacego, mianowicie: [...] *Intactis opulentior* (*Byś wszystko złoto posiadał, które powiadają*, I 1) [...]. W łączności z tymi przekładami można dodać, że w *Pieśniach* umieścił Kochanowski także dwa wolne przekłady z innych klasyków, tj. elegii [Propercjusza](#) [...] (*Użałuj się kto dobry a potłucz zawiasy*, I, 25) i listu Penelopy do Ulissesza [...] z [Heroid](#) Owidiusza (*Słońc już padło, ciemna noc nadchodzi*). [...]

Znacznie więcej uroku niż przekłady posiadają swobodne parafrazy horacjańskie pióra Kochanowskiego. Bierze on z ulubionego autora cały pomysł, umiejscawia go śmiało, swobodnie przerabia, trochę mu doda lub ujmie, nadzwyczaj żywymi i trafnymi zwrotami polskimi myśli obce wyraża i stwarza niezupełnie ten sam, ale bardzo do oryginału zbliżony utwór. Dosłowne przekłady nie zawsze go zadowalały, czasem wolał tworzyć podobizny czytanych utworów. Parafrazy pióra Kochanowskiego nie są zazwyczaj lepsze od oryginału, ale zbyt im w nastroju i wartości nie ustępują. [...]

Jeszcze ciekawsze są pieśni Kochanowskiego z lekkim oparciem u Horacego, a co do treści coraz bardziej samoistne. Zdaje się, jakby wśród komponowania tych pieśni Horacy dawał mu naukę i rady, i przeprowadzał czarnoleskiego poetę ku oryginalnej twórczości. W tej nowej odmianie pieśni znachodzimy już tylko pewne urywki ód Horacego, ale w oprawie własnej Kochanowskiego. [...] Pokazuje się więc, że Kochanowski myślał czasem zwrotkami Horacego i używał jego obrazów do wyrażania nasuwających mu się uczuć [...].

Na podstawie tych przykładów da się stwierdzić, że właściwym mistrzem naszego poety w zakresie liryki był Horacy. Z niego zaczerpnął pojęcia o liryce, na nim uczył się kompozycji i smaku, a co najważniejsze a wcale dziwne, przy jego pomocy został poetą ziemiańskim. Poezją zachęcającą do mierności, cnoty i czystego sumienia Kochanowski trafił do usposobienia ziemian polskich.

Źródło: Stanisław Windakiewicz, *Pieśni, [w:] Kochanowski. Z dziejów badań i recepcji twórczości*, oprac. M. Korolko, wybór M. Korolko, Warszawa 1980, s. 413–415.

Słownik

fraszka

(wł. *frasca* – gałązka, drobiazg, bagatela, błahostka) krótki, zwięzły utwór wierszowany o różnorodnej tematyce z wyraźnie zaznaczoną pointą, żartobliwa odmiana epigramatu, nazwę z języka włoskiego wprowadził do literatury Jan Kochanowski

paralelizm leksykalny

(gr. *parallēlismós* – zestawienie, porównanie) – podobieństwo polegające na powtarzaniu tych samych słów bezpośrednio po sobie albo w podobnej pozycji (np. na początku wersów czy zdań)

paralelizm składniowy

(gr. *parallēlismós* – zestawienie, porównanie) – podobieństwo wynikające z podobnej konstrukcji wypowiedzi (zdań lub równoważników)

parafraza

swobodna przeróbka tekstu literackiego albo wypowiedzi

pieśń

gatunek poezji wywodzący się z antyku; początkowo pieśni były przeznaczone do śpiewania, stąd charakteryzują się regularną budową, podziałem na strofy o tym samym układzie wersów i wyraźnym rytmem, który tworzyły m.in. często wykorzystywane powtórzenia, paralelizmy składniowe i refren

przekład (tłumaczenie)

przeniesienie tekstu (np. dzieła literackiego) z jednego języka do drugiego, z zachowaniem treści i formy oryginału

organizacja syntaktyczna

(gr. *sýntaxis* – szyk, *syntaktikós* – porządkujący) – organizacja składniowa wypowiedzi; konstrukcja zdań lub zespołów zdaniowych wchodzących w skład wypowiedzi

Prezentacja TED

Polecenie 1

Wysłuchaj wykładu profesora Pawła Stępnia i odpowiedz na pytanie: dlaczego renesansowi humaniści byli jednocześnie filologami? Do czego była im potrzebna znajomość kultury antycznej?

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D2eCGMNsk>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film opowiada o *Pieśniach* Jana Kochanowskiego w kontekście tradycji antycznej.

Polecenie 2

Wyjaśnij, jak rozumieli zasadę harmonii autorzy średniowieczni, a co znaczyła ona dla twórców renesansowych.

Sprawdź się

Cytaty

” Horacy

Pieśń III 24

Choćbyś miał skarby większe, niż je w ziemi
Arabia, [India](#) mieć może,
[Choćbyś oprawił mury warownemi](#)
[Apulskie](#), [Tyrreńskie morze](#),
Twarda konieczność, jeśli diamentowy
Klin wbije komu do głowy,
Wewnętrzna trwoga spokój mu zabije
I w potrzask śmierci da szyję.

[Scyta](#) na stepach ma tam lepsze życie
Wożąc się z domem w [teledz](#),
Toć i [Get dziki](#), któremu obficie
[Z pól nieporzniętych na miedze](#)
[Ceres](#) plon sypie, [skrapian](#) jego potem,
Rok tylko jeden, a potem
Już ma spoczynek: wyręcza go druga
Część pracowników u pług.

O, tam się nigdy nie znęca macocha
Nad pasierbami swojemu;
Posażna żona męża stale kocha
I nie [gamraci](#) z innemi.
Wielkim posagiem są rodziców cnoty,

Niewiast ozdobą wstyd złoty,
Mażeńskich węzłów zrywać się nie ważą
Bo za to gardłem je karzą.

Ty, co wytępić chcesz harde zbytniki,
Wojen domowych znieść szaly,
Jako ojczyzny zbawca mieć pomniki,
I do potomnej przejść chwały,
Hamuj swawolę nie znającą granic,
Bo świat zawistny ma za nic
Żyjącą cnotę, tylko by hołdował
Tej, co ją dawno pochował.
[...]

Źródło: Horacy, *Pieśń III 24*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Wrocław 1971, s. 127–128.

” Jan Kochanowski

Pieśń I 1

Intactis opulentior

Byś wszystko złoto posiadał, które – powiadają –
Gdzieś daleko gryfowie i mrówki kopają,
Byś pałace rozwodził nie tylko na ziemi,
Lecz i morza kamieniami zabudował swemi,

Jesli dyjamentowe goździe Mus ma w rękę,
Którymi natwardszego umie pożyc sęku,
Ani ty wyswobodzisz serca z ciężkiej trwogi,
Ani z okrutnej śmierci sideł wyrwiesz nogi.

Lepiej polnych Tatarów dawny zwyczaj niesie,
U których każdy swój dom wozi na kolesie,
Lepszego rządu Gete grubi używają,
Gdzie niwy nie mierzone wolne zboża.

Tam niewinna macocha dziątek pierwszej żony,
Sirót nędznych, przestrzega wczasu z każdej strony;
Ani z wielkim posagiem męża rządu, ani
Nadzieje kładzie w gładkim miłośniku pani.

Wielki posag – rodziców postęпки uczciwe,
A k temu obyczaje skromne i wstydlive;
Występnych tam nie cierpią, lecz kto będzie krzywy,
Niech się wierci, jako chce, nie zostanie żywy.

O, ktokolwiek będzie chciał mordy niecnotliwe
I domowe okrócić najazdy krwie chciwe,
Jesli pragnie ojczyzny ojcem być nazwany
I tymże na wysokich kolumnach pisany,

Niech objeździć swą wołą śmie nieokróconą,
A jego sprawy przyszłe wieki więc wspomioną.
Ponieważ cnocie żywej my, źli, nie życzymy,
Aż gdy nam z oczu zniknie, toż jej żałujemy.

[...]

Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 1*, [w:] tegoż, *Pieśni*, Wrocław 2008, s. 7–11.

” Horacy

Pieśń I 23

Jako sarenka za matką trwożną
Uciekasz, Chloe, przede mną w bór,
Za matką, na lada szelest ostrożną,
Na lada wiatru [szumiący wtór](#).

Matce, czy wietrzyk w wiosenny dzień
Zaszumi liściem, czyli to w [krzacz](#)
Jaszczurka trawki pochyli pień,
Już bije serce, zdejmie ją strach.

Jam ci nie tygrys przecie ni lew,
Mojej się, dziewko, nie bój pogoni!
Odejdź już matki, bo ci już krew
Liczeko dojrzałe dla męża płoni.

Źródło: Horacy, *Pieśń I 23*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Wrocław 1971, s. 37.

” Jan Kochanowski

Pieśń I 11

[Stronisz przede mną](#), [Neto nie tykana](#),
[By więc](#) sarneczka, kiedy [obląkana](#)
[Macierze](#) szuka po górach [ustronnych](#),
Nie bez bojaźni i postrachów [płonnych](#).

[Bo by sie namniej](#) na drzewie [wzjeżyły](#).
Powiewne listki, by namniej ruszyły
Jaszczurki krzakiem, ta sie dusza złęknie,
Aż od bojaźni na ziemi przyklęknie.

Lecz ja nie jako niedźwiedź albo [mściwa](#)
Myślę cię drapać lwica popędliwa.

Przestań też kiedy za macierzą chodzić:

Już się ty możesz mężowi przygodzić.

Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń I 11*, [w:] tegoż, *Pieśni*, Wrocław 2008, s. 31.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Jedną z cech charakterystycznych pieśni jako gatunku literackiego jest paralelizm składniowy i leksykalny. W tekście liczącym co najmniej 60 słów wykaż, że jest on obecny w pieśni I 1 Jana Kochanowskiego. W swojej odpowiedzi przywołaj jeden cytat z utworu Kochanowskiego, zawierający paralelizm.

Ćwiczenie 6

Scharakteryzuj podmiot liryczny pieśni I 23 Horacego oraz pieśni I 11 Jana Kochanowskiego. Porównaj ze sobą obie osoby mówiące i ustal, czy podmioty w tych utworach różnią się.

Ćwiczenie 7

W tekście liczącym co najmniej 80 słów wykaż, że pieśń I 11 Jana Kochanowskiego jest parafrazą pieśni I 23 Horacego.

Ćwiczenie 8

Ułóż plan wypowiedzi na temat: „*Pieśni* Jana Kochanowskiego jako dowód na to, że renesansowy humanista twórczo rywalizował z Horacym – autorem *Carmina*”.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Pieśń jako gatunek renesansowy nawiązujący do tradycji literackiej na przykładzie pieśni Jana Kochanowskiego

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielanekę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;
- 4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;
- 8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- 13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;
- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;
- 8) tworzy plan kompozycyjny i dekompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym;

IV. Samokształcenie.

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;
9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura obowiązkowa

- 5) Horacy – wybrane utwory;
- 11) Jan Kochanowski, wybrane pieśni, w tym: Pieśń IX ks. I, Pieśń V ks. II; psalmy, w tym Psalm 13, Psalm 47; tren IX, X, XI, XIX; Odprawa posłów greckich;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- prezentuje wybraną pieśń Horacego lub Kochanowskiego z elementami gry aktorskiej;
- omawia obraz, który mógłby stanowić ilustrację wybranej pieśni;
- wyjaśnia, czym jest horacjanizm;
- uzasadnia, dlaczego Jana Kochanowskiego zalicza się do horacjanistów;
- wyjaśnia, dlaczego renesansowi humaniści byli jednocześnie filologami i do czego była im potrzebna znajomość kultury antycznej;
- omawia, jak rozumieli zasadę harmonii autorzy średniowieczni, a co znaczyła ona dla twórców renesansowych;
- wyjaśnia, w jaki sposób pieśń jako gatunek renesansowy nawiązuje do tradycji literackiej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi chętne osoby o przygotowanie czytania pieśni z elementami aktorskiej interpretacji (Horacy *Pieśń III 24*, *Pieśń I 23*, Jan Kochanowski *Pieśń I 1*, *Pieśń I 11*. Utwory są zamieszczone w sekcji „Sprawdź się”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla temat lekcji i ustala z uczniami kryteria sukcesu. Następnie prosi przygotowanych uczniów o aktorskie czytanie utworów.
2. Nauczyciel prosi uczniów, aby zastanowili się, które z dzieł malarskich (uczniowie korzystają z telefonów z dostępem do internetu, aby móc wybrać odpowiedni obraz) może być najlepszą ilustracją do wybranego utworu Horacego lub Kochanowskiego (z zaprezentowanych podczas czytania). Każda osoba indywidualnie zapisuje w zeszycie krótkie uzasadnienie swojego wyboru.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Przeczytaj”.
2. Nauczyciel zadaje pytania sprawdzające dosłowne rozumienie tekstu i naprowadzające na jego interpretację, np. Czym jest horacjanizm? Dlaczego Jana Kochanowskiego

zalicza się do horacjanistów?

3. **Praca z multimedium.** Uczniowie zapoznają się z treścią sekcji „Prezentacja TED”. Następnie dzielą się na 2 grupy. Podczas gdy jedna wyjaśnia, dlaczego renesansowi humaniści byli jednocześnie filologami i do czego była im potrzebna znajomość kultury antycznej, grupa druga omawia, jak rozumieeli zasadę harmonii autorzy średniowieczni, a co znaczyła ona dla twórców renesansowych. Po zakończeniu pracy przedstawiciele zespołów prezentują wyniki swojej pracy.
4. Uczniowie przechodzą do sekcji „Sprawdź się” – wykonują indywidualnie ćwiczenia 1, 2, 3, 4. Ćwiczenia 5 i 6 wykonują w parach. Wybrana osoba prezentuje odpowiedzi.
5. **Dyskusja.** Nauczyciel prosi uczniów o dyskusję, w której mają wykazać, że pieśń I 11 Jana Kochanowskiego jest parafrazą pieśni I 23 Horacego.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel prosi uczniów o wypowiedź na temat tego, w jaki sposób pieśń jako gatunek renesansowy nawiązuje do tradycji literackiej. Nauczyciel podsumowuje wypowiedzi uczniów.
2. Na zakończenie zajęć nauczyciel może zaproponować uczniom wysłuchanie pieśni Jana Kochanowskiego w wykonaniu Kuby Stankiewicza (koncert organizowany przez Bibliotekę Narodową 29.08.2020).

Praca domowa:

1. Ułóż plan wypowiedzi na temat: „Pieśni Jana Kochanowskiego jako dowód na to, że renesansowy humanista twórczo rywalizował z Horacym – autorem Carmina”.

Materiały pomocnicze:

- Koncert Kuby Stankiewicza organizowany z okazji imienin Jana Kochanowskiego, Biblioteka Narodowa, 20.08.2020.
- Jakub Niedźwiedź, *Humanistyczna mapa Europy Jana Kochanowskiego (Pieśń 24 Ksiąg wtórych)*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2016.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Prezentacja TED” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.